

L'horta: cultura i identitat del poble valencià

El Tribunal Superior de Justícia del País Valencià debat una demanda presentada per Ecologistes en Acció i la Societat Espanyola d'Agricultura Ecològica contra la decisió de la Conselleria de Cultura de rebutjar la declaració de l'horta de València com a Bé d'Interès Cultural (BIC). Més enllà del procés legal i del rerefons polític, la demanda mostra que l'horta de València és més que un conjunt de camps de conreu amb una extraordinària fertilitat.

L'espai agrari que envolta el cap i casal del País Valencià i que dóna nom a la comarca és un paisatge cultural ric, fruit del treball de l'home al llarg dels segles i part de la seua identitat. Però, a més, a tot Europa només hi ha cinc espais d'aquestes característiques. I un informe de la Unió Europea (UE) ho demostra.

El medi ambient a Europa: Informe de situació de Dobris és un informe elaborat l'any 1995 pel Grup de Treball de la Comunitat Europea per a l'Agència Europea del medi Ambient. Aquest treball examina l'estat del medi ambient en una Europa de vora cinquanta estats. Analitza els diferents "camps" ambientals –com ara l'aigua, el sòl, l'aire, la natura, la vida salvatge o el medi urbà– i considera les pressions que els afecten, les activitats humanes que originen aquestes pressions i els problemes a què poden donar lloc.

El vuitè capítol de l'Informe Dobris diferencia i localitza trenta grans tipus de paisatges europeus en un mapa geogràfic. Segons aquesta classificació dels paisatges d'Europa en funció del clima, forma del terreny, hidrologia, ús de la terra i cultius, només queden sis paisatges d'horta a Europa. Aquestes hortes europees són, a més de la de València,

les riberes regades pel curs inferior del riu Segura, les riberes del riu Acheloos (Grècia Occidental), les hortes de l'est de la ciutat de Palerm (Sicília), les de l'est de la ciutat de Nàpols i les riberes regades pel curs inferior del riu Tíber, al centre de la península Itàlica.

"El paisatge d'horta no és abundant i caldria defensar-lo com a model d'un tipus de paisatge, tant per a les generacions actuals com per a les venidores, d'acord amb el tan preconitzat desenvolupament sostenible", explica l'enginyer agrònom Ignasi Garcia i Ferrandis. Per contra, una de les conclusions de l'informe és que els paisatges europeus estan patint alteracions o estan desapareixent a causa de la intensificació de l'agricultura o de l'abandó d'aquesta activitat, de l'expansió urbana i del desenvolupament de les infraestructures i del transport.

La batalla entre creixement econòmic i conservació, com gairebé sempre, cau del costat del creixement. Però en aquesta lluita la societat valenciana pot perdre molt si no entén la importància i la vàlua de l'horta de València.

Un paisatge cultural i sentimental. "La protecció de l'horta cal plantejar-la des de la perspectiva que es

tracta, no d'un espai natural –flora, fauna, aigües, etc.–, sinó d'un espai cultural i econòmic, fruit d'una profunda antropització del medi natural preexistent, que ha estat capaç, al llarg de diverses centúries, de proveir de recursos alimentaris, econòmics i demogràfics la ciutat de València i el seu entorn", afirma Vicent Sales, membre del Centre d'Estudis de l'Horta Nord.

Ja fou el Consell Valencià de Cultura (CVC) el que reconegué que l'horta és un paisatge cultural, no natural, en el seu dictamen de maig del 2000. En aquest text, el CVC reconeixia el valor de l'horta, donava el crit d'alerta davant la seua situació i proposava mesures urgents. No debades el dictamen temia que l'horta podria desaparèixer en uns cinquanta anys.

Aquest valor cultural de l'horta el podem trobar en la transformació de l'entorn feta per l'home al llarg dels segles, el traçat d'hortes i sèquies, i en tot el patrimoni arquitectònic format per alqueries, barraques, molins o assuts. També forma part de la riquesa cultural de l'horta el conjunt d'ordenances, acords i sentències acumulats fins ara. El mateix Tribunal de les Aigües n'és una mostra. No es pot acabar aquesta enumeració sense parlar del conjunt de tècniques de conreu de la terra i de l'ús de l'aigua transmeses generació rere generació.

Per a Vicent Sales, la justificació de la protecció de l'horta caldrà buscar-la en els valors que aquest espai posseeix com a referent d'una manera de vida, "en què una part important dels valencians veu reflectides les seues senyes d'identitat col·lectives", segons les paraules de Sales, llaurador, geògraf i tècnic agrícola.

En l'imaginari col·lectiu del poble valencià l'horta –i també l'Albufera– ha esdevingut un signe d'identitat. La desaparició d'aquest referent, més enllà de la pèrdua sentimental que poguera significar, contribuiria a despersonalitzar definitivament un paisatge que des dels anys seixanta ha vist com anaven diluint-se les seues característiques bàsiques en un mar de formigó.

L'anomalia valenciana. Malgrat tots els valors que expliquen la importància de l'horta de València, el que ha fet que aquest espai arribara al nostres

P. VILA GIL

Zones d'horta a Europa

dies és l'agrícola. Bona part de la comarca de Horta és un terreny fèrtil de gran rendibilitat productiva. Encara que avui hi ha una superproducció agrícola a la Unió Europea, mai no es pot saber quan serà necessària aquesta reserva de sòl, sobretot si hom pensa en les repercussions que pot tenir sobre el comerç de productes agrícoles l'exhauriment del petroli. Però a hores d'ara la rendibilitat econòmica de l'horta no és un factor que li assegure la supervivència. Per contra, és el llast que l'arrossega cap a la desaparició.

Com explica Vicent Sales, l'Horta és un espai econòmic dedicat tradicionalment, i al llarg de més d'un mil·lenni, a l'activitat agrícola per mitjà de l'explotació combinada dels recursos naturals autòctons –sòl i clima–, i els importats –especialment l'aigua del reg transportada per les grans sèquies. El resultat ha estat una societat que obtenia les seues rendes, de manera fonamental, de l'agricultura. L'espai de l'horta tradicional s'ha justificat en la

mesura que l'agricultura que s'hi practicava era imprescindible per al desenvolupament de la col·lectivitat. Però el paper del sector agrícola en la nostra societat ha patit grans canvis en les últimes dècades.

Segons Sales, l'agricultura valenciana, en els inicis del segle XXI, no representa més enllà del 3% del valor afegit brut (VAB) de l'economia del País Valencià, en tant que la població activa ocupada en el sector agrari se situa al voltant del 4,5% del total. En els anys centrals del segle XX el VAB agrícola aportava el 40% del total, i l'agricultura ocupava de manera directa el 50% de la població activa. Aquesta situació global del País Valencià s'accentua si és possible més en el cas de la comarca de l'Horta. I és ací, en el canvi de l'origen de les rendes de la població, on resideix el major perill per al manteniment de la funcionalitat agrícola de l'horta.

A més, hi ha el que Vicent Sales qualifica d'"anomalia valenciana": "Mentre que en el nostre entorn la disminució de la població activa agrària ha anat acompanyada d'una disminució del nombre d'explotacions i un creixement de la superfície mitjana d'aquestes, en el cas 'anòmal' valencià les coses han succeït contràriament: hi ha menys agricultors, però més propietaris; en conseqüència, hi ha un nombre

més gran d'explotacions i una disminució de la seua superfície mitjana", sosté Sales. I això produeix una sèrie de problemes propis del model agrari valencià, com ara la caiguda generalitzada de les rendes agràries o l'increment dels costos. Però també la persistència de rols que assimilen patrimoni agrari amb prestigi social, o la tradicional afeció a la terra, o el creixent valor de la terra al marge de les rendibilitats agrícoles, una altra de les anomalies valencianes, en paraules de Sales.

Aquesta situació és la que empeny Vicent Sales a veure amb pessimisme el futur de l'horta de València, l'horta de llauradors, i titlle el llaurador valencià d'"espècimen en vies de desaparició". "El principal protagonista de l'horta ha estat i sempre ho serà el llaurador i l'activitat agrícola que hi desenvolupa, i encara que els tècnics agrícoles i enginyers agrònoms proposen possibles solucions, si no es compta amb el llaurador i se li presta suport no es podrà fer res per l'horta", conclou Ignasi Garcia.

Per protegir i salvar aquest espai fèrtil, ric en patrimoni i estretament vinculat als sentiments del poble valencià caldrà, doncs, protegir i salvar primer la figura del llaurador.

Borja Català